

УДК 376.1

В. А. Копаниця

вчитель-логопед

КЗ «Інклюзивно-ресурсний центр»

Тростянецької міської ради

Л. В. Мороз

кандидат педагогічних наук, доцент

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ СЕРЕД ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

У статті розглядаються особливості проведення корекційно-логопедичної роботи серед дітей із розладами аутистичного спектру. В ній визначено етапність, змістовні та методичні особливості корекційно-логопедичної допомоги означеній категорії дітей; висвітлена роль логопеда у комплексному психолого-педагогічному супроводі дітей із аутизмом.

В статье рассматриваются особенности проведения коррекционно-логопедической работы среди детей с расстройствами аутистического спектра. В ней определена этапность, содержательные и методические особенности коррекционно-логопедической помощи этой категории детей; освещена роль логопеда в комплексном психолого-педагогическом сопровождении детей с аутизмом.

The article deals with the peculiarities of correctional and logopedic work among children with autistic spectrum disorders; defined, stage and methodological features of corrective and logopedic assistance meaningful categories of children; the role of speech therapist in comprehensive psychological and pedagogical support of children with autism is highlighted.

Ключові слова: корекційно-логопедична робота, вчитель-логопед, розлади аутистичного спектру.

Ключевые слова: коррекционно-логопедическая работа, учитель-логопед, расстройства аутистического спектра.

Key words: correctional-logopedic work, teacher-speech therapist, disorders of the autistic spectrum.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сучасної спеціальної освіти продовжує залишатися організація комплексного психолого-педагогічного супроводу дітей із розладами аутистичного спектру, розробка і впровадження нових ефективних форм корекційно-

логопедичного впливу. Така ситуація, наразі, зумовлена постійним збільшенням діагностування цього порушення в дитячій популяції з одного боку, та розширенням можливостей щодо навчання та інтеграції таких дітей у суспільство, з іншого боку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми аутизму досліджувалися багатьма українськими науковцями, зокрема: Я. Багрій, Н. Базимою, І. Марценківським, К. Островською, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворовою, А. Чуприковим, Д. Шульженко та ін.). При цьому необхідно зазначити, що на сьогодні багато питань щодо корекційно-логопедичної допомоги у комплексному процесі психолого-педагогічної роботи серед означеної категорії дітей залишаються відкритими, що і зумовлює актуальність теми дослідження.

Мета статті – дослідити особливості корекційно-логопедичної роботи серед дітей із розладами аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу.

Аутизм (грец. *autos* – «сам»; аутизм – «занурення в себе») – розлад розвитку нервової системи, що характеризується порушенням соціальної взаємодії, вербальної й невербальної комунікації, і повторюваною поведінкою, труднощами у взаємодії із зовнішнім світом, порушенням у соціалізації. Наразі більш часто вживаним терміном є «розлади аутистичного спектру» (РАС), під яким розуміють спектр психологічних характеристик, що описують широке коло аномальної поведінки і труднощів щодо соціальної взаємодії і комунікації, а також жорстко обмежених інтересів і часто повторюваних поведінкових актів [1].

Сьогодні багатьом фахівцям уже зрозуміло, що РАС набагато масштабніші і складніші, ніж здавалося спочатку. Це не просто психічна аномалія, а багатофункціональне порушення, в основі якого – проблеми найрізноманітнішого походження: імунологічні, неврологічні, біохімічні, ендокринні та інші.

Аутичні діти страждають, перш за все, від власної нездатності налагодити соціальну взаємодію, підтримувати контакт з чужою людиною без явного психологічного дискомфорту. Для них характерні труднощі сприймання інформації і

розуміння ситуації спілкування. Такі труднощі можуть бути наслідком цілком зрозумілої причини – відсутність самої потреби у спілкуванні, посилене прагнення уникати контактів і небажання спілкуватися [3].

Однак часто поряд з цим основою несформованої комунікативної функції у дитини з РАС є хворобливий невротичний досвід, хронічна недостатність спілкування у ранньому дитинстві, відсутність сприятливої ситуації користування мовленням.

Крім порушення власне комунікативної функції, у структурі де фетру при РАС визначаються і суто мовленнєві розлади. Як зазначають В. Башина та Н. Симашкова, серед них можна відмітити наступні: перш за все, це порушення мовлення як наслідок затриманого розвитку (недорікуватість, фізіологічна ехोलалія, бідність словникового запасу), також мовленнєві порушення пов'язані з затриманим становленням «Я-концепції» у вигляді неправильного вживання займенників. Також розлади мовлення можуть бути пов'язані з патологією асоціативного процесу (порушення змістовного боку мовлення у вигляді незавершених, непослідовних асоціацій, контамінацій тощо) [2].

Відхилення в мовленнєвому розвитку – одна з основних ознак РАС, яка якісно відрізняє дану патологію від інших варіантів порушення психофізичного розвитку і є провідною причиною первинного звернення батьків таких дітей до спеціалістів. Тому, не випадково часто саме логопед є тією людиною, яка повинна провести первинну діагностику розвитку дитини, проконсультувати та скоординувати сім'ю щодо подальших дій.

Побудова корекційно-логопедичної роботи відрізняється своєю специфікою, має свої особливі завдання. Основне завдання в роботі з дітьми-аутистами – це встановлення контакту, спонукання до комунікації, робота над власне мовленням. Організуючи роботу з дітьми з РАС, слід розуміти, що ефективність корекційного процесу багато в чому залежатиме від створення особливих умов, в яких реально можна було б поєднати психолого-педагогічну, ме-

дичну та інші види допомоги і відслідковувати динаміку розвитку дитини [9].

При підозрах про РАС у обстежуваної дитини, логопеду не рекомендується робити діагностичний висновок та повідомляти його батькам, як встановлений факт. Логопед робить діагностичне припущення і мотивує батьків до подальшого комплексного обстеження дитини. Для визначення ступеня виразності симптомів, моніторингу їхньої динаміки, логопед може скористатися опитуваннями і шкалами, створеними зарубіжними фахівцями. Найпоширенішими діагностичними шкалами спостереження симптомів аутизму є ADOS (autism diagnostic observation scale) і CARS (childhood autism rating scale). Це методики, які дозволяють ретельно перевірити і оцінити виразність симптомів аутизму в балах. Бажано, щоб заповнення даних шкал відбувалося спільно з психологом і спеціальним педагогом [5].

Логопедична робота з кожною дитиною з РАС проводиться поетапно, індивідуально, а також у групах.

В корекційно-логопедичній роботі серед дітей із РАС можна виділити кілька етапів.

Перший етап – контакт-адаптація дитини до нових умов. Встановлення емоційного контакту. Створення позитивного емоційного настрою. Основні правила цього етапу: врахування емоційного рівня та мовленнєвих можливостей дитини; затишна, сенсорно сприятлива атмосфера, тихий і спокійний голос, плавні неквапливі рухи логопеда.

На другому етапі ставляться завдання щодо формування передумов мовленнєвого розвитку, розвитку мовленнєвого наслідування, що передбачає роботу над: звуконаслідуванням, ротовою увагою, навичками наслідування, розумінням мовлення, мовленнєвим диханням, активізацією артикуляційного апарату, мисленням, ініціативою та інтересом до спілкування. На цьому етапі необхідно формувати зв'язок «символ-предмет», щоб дитина почала користуватися експресивним мовленням для взаємодії з оточуючими.

У корекційно-логопедичній роботі активно використовуються дихальні та артикуляційні, проводиться робота пе-

ред дзеркалом. Відбувається коментування дій в грі і називання предметів, іграшок. Також використовується повторення слів або окремих звуків, що несуть смислове навантаження (слова-звуконаслідування, слова-склади) [4].

На третьому етапі робиться наголос на формуванні базового словникового запасу. При цьому зосереджують зусилля на розвитку складової структури слів, нарощуванні можливостей артикуляційного апарату, розвитку звуковимови. В роботі застосовують предметні, рухові (спортивні) і, за можливості, сюжетні ігри з використанням дієслів наказового способу. Можна створити індивідуальний для кожної дитини логопедичний альбом: з графічними символами звуків, з артикуляційними профілями, візуальними діалогами.

На четвертому етапі відбувається формування навичок спілкування в діалозі у побуті, поліпшення якості звуковимови. Основне завдання цього етапу – формування і розвиток спонтанного мовлення у ігровій діяльності з урахуванням індивідуальних можливостей дитини [6].

Особливе значення в корекційно-логопедичній роботі з дітьми, які мають РАС, має робота з батьками. Роль сім'ї важлива сама по собі: як сприймають близькі особливості поведінки дитини з РАС, як беруть участь у корекційному процесі. Саме батьки зацікавлені в наступності допомоги таким дітям, починаючи з дошкільного віку і закінчуючи «дорослим життям» [7]. На індивідуальних консультаціях логопеди знайомлять батьків з розробленою та затвердженою індивідуальною програмою розвитку і виховання дитини. Далі робота з сім'єю продовжується у вигляді комплексних домашніх завдань. Це дає можливість тримати батьків у курсі справ щодо проведення корекційно-логопедичної роботи, а також навчати їх самостійно працювати з дітьми вдома [8].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, проблема корекційно-логопедичної роботи серед дітей із РАС є актуальною та далекою від свого остаточного вирішення. Складність та різноманітність прояву цього феномену загалом та безпосередньо мов-

ленневих порушень у кожній конкретній дитини, зумовлює необхідність виваженого, суворо індивідуального підходу в організації логопедичної роботи. Ранній початок логопедичної роботи у комплексі з іншими необхідними заходами медикаментозного, корекційного та реабілітаційного спрямувань виступає важливою передумовою та запорукою розвитку комунікативної функції таких дітей та можливості прийнятного функціонування у суспільстві.

Подальші наукові дослідження плануємо спрямувати на пошук ефективних засобів активізації комунікації в дітей із РАС, а також розробку програми формування та розвитку мовленнєвої діяльності означеної категорії дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аппе Ф. Введение в психологическую теорию аутизма / Ф. Аппе. – В : Теревинф, 2006. – 216 с.*
2. *Максимова Е. В. Причины возникновения раннего аутизма и его коррекция на основе теории Н. А. Бернштейна. – М. : Издательство «Диалог-МИФИ», 2008. – 288 с.*
3. *Руденко В. И. Логопедия. Практическое пособие / В. И. Руденко. – П. : Феникс, 2014. – 288 с.*
4. *Скрипник Т. В. Феноменология аутизму : Монография. – К. : Видавництво «Фенікс», 2010. – 368 с.*
5. *Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі / О. В. Літвінова // Логопедія. – 2013. – № 3.*
6. *Пасєвіна О. А. Возможности инклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектру / О. А. Пасєвіна // Молодий вчений. – 2013. – № 2 (02).*
7. *Логвінова І. П. Формування комунікативної потреби дітей з аутизмом у невербальній взаємодії / І. П. Логвінова // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – С. 59-61*
8. *Тарасун В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом / В. Тарасун, Г. Хворова / За наук. ред. В. Тарасун – К., 2004. – 103 с.*
9. *Рождественська М. В. Синдром органічного аутизму у дітей із затримкою психічного розвитку / М. В. Рождественська // Дефектологія. – 2002. – № 2. – С. 46-49.*